

DİNİ VE AHLÂKİ BİLGİ, BECERİ VE TUTUM ÖĞRETİMİNİN ETKİLİ YOLLARI

Yrd.Doç.Dr.Mevlüt KAYA*

Aşkın ASAN**

Giriş

Eğitim-öğretim faaliyetlerinin iki yönlü amacı vardır. Bunlardan biri insana sahip olduğu bütün kabiliyetleriyle birlikte gelişebileceği bir ortam sağlamak; diğeri ise, onu içinde bulunduğu topluma uyum sağlayan iyi bir vatandaş olarak yetiştirmektir.¹

Okullarda okutulan bütün derslerin öğretim programlarında ulaşmak istedikleri amaçlar vardır. Her dersin hedefi, okulun ve milli eğitimin amaçlarına ulaşmaya çalışmaktır. Türk Milli Eğitiminin genel amacı, Milli Eğitim Temel Kanununda, özetle şöyle belirlenmiştir: “Türk milletinin millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren, ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan yurttaşlar; beden, zihin, ahlâk, ruh ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere sahip kişiler olarak yetiştirmektir. İstidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri ve davranışları kazandırmaktır.”²

Genel eğitim içerisinde yer alan din ve ahlâk öğretimine, milli eğitimin amaçlarının gerçekleşmesinde önemli görevler düşmektedir. Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersinin öğretim programında Türk Milli Eğitiminin amaçları doğrultusunda, ilk ve ortaöğretimde din ve ahlâk öğretiminin genel amacı, “Öğrencilere İslâm Dini ve ahlâk ile ilgili yeterli temel bilgileri kazandırmak, iyi ahlâklı ve faziletli insanlar yetiştirmek; milli birlik ve beraberliği sağlamaktır”.³ Din ve ahlâk öğretimi sürecinde İslâm Dininin inanç, ibadet ve ahlâk esasları

* O.M.Ü. İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

** Ondokuzmayıs Üniv. Sos.Bil.Ens. Din Eğitimi Doktora Öğrencisi

¹ B.Bilgin, “Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Özel Öğretim Yöntemleri Üzerine” Din Öğretimi ve Din Hizmetleri Semineri. Ankara, 1988, s.331.

² Milli Eğitim Temel Kanunu, Kanun no:1739, Madde:2.

³ Milli Eğitim Bakanlığı. Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi Öğretim Programı. M.E.B.Tebliğler Dergisi, Tarih:29.3.1982.

hakkında bilgi verilirken; aynı zamanda istenilen ahlâki, dini tutum ve davranışların kazandırılması amaçlanır.

Eğitimde amaçlar, eğitim-öğretim faaliyetleri sonucunda öğrencilerin kazanması gereken özellik ve davranışları işaret eder. Davranışlar, amaçların gözlenebilir hale dönüşmüş şeklidir. Davranış, kişinin dolaylı ya da doğrudan ölçülebilen ve gözlenebilen tüm bilinçli faaliyetleridir. Bu faaliyetler dıştan doğrudan gözlenebilen hareket ve beceri biçiminde olabileceği gibi, zihinsel, duygusal, sosyal ve ahlâki davranışlar da olabilir. Davranışlar, bir konunun muhtevasını oluşturur; öğretim sonucu öğrenme ürünleri olarak ortaya çıkar. Bu öğrenme ürünleri bilgiler, beceriler ve tutumlardır. Bilgiler bilişsel (zihinsel) davranışlar, beceriler psikomotor davranışlar, tutumlar ise duyuşsal (duygusal) davranışlardır.

Din ve ahlâk konularının içerdiği davranışlar çoğunlukla bilgi ağırlıklı olmakla beraber, beceri ve tutum içeren konular da mevcuttur. Aslında bilgi, beceri ve tutumları bir konu bütünlüğü içerisinde kesin olarak bir birinden ayırmak mümkün değildir. Bunlar çoğu kez iç içe ve birbiriyle yakından ilgilidir. Bilgi alanına giren bir davranış bir boyutuyla duygu, diğer boyutuyla beceri alanıyla ilgili olabilir.⁴ Örneğin, namaz konusu içinde namazın nasıl kılınacağını bilmek bilgi, namazın gerektirdiği hareketleri yapma ve namaz süre ve dualarını okuyabilme beceri, namaz kılmaya karşı istekli olma ise tutum niteliğindeki davranışlardır. Bir konu içerisinde, hem bilgi, hem beceri, hem de tutumlar bulunabilmektedir.

Öğrenme, öğrencinin çevresiyle etkileşimi sonucunda meydana gelen kalıcı değişiklikler olarak tanımlanmaktadır. Yani, öğrenme bilgi, beceri ve tutum kazanma işidir. Öğrencinin çevresi öğretmen, diğer öğrenciler, öğretim araç-gereçleri ve diğer uyarıcılardır. Öğrenmeyi sağlama faaliyetleri öğretme, planlı ve programlı öğretim faaliyetleri ise öğretimdir. Öğretim faaliyetlerinin amacı, öğrencilerin istenen bilgi, beceri ve tutumları öğrenmesini sağlamaktır.

Bilgilerin Öğrenilmesi

Bilgi, insan aklının kapsayabileceği ilke, kavram, olgu ve gerçeklerin tümüne verilen ad; insan aklının çalışması sonucu ortaya

⁴ B.Bilgin, ve M.Selçuk. Din Öğretimi Özel Öğretim Yöntemleri, Ankara, 1991, s.114.

çıkan zihinsel üründür.⁵ Bilgiler, insanın dış ve iç uyarıcılar yoluyla algıladığı, belleğinde sakladığı ve düşünce üretiminde kullandığı kavramlar ve ilkeler gibi davranışlardır. Bilgiler, beceri ve tutumların öğrenilmesi için gerekli temel alt yapılarıdır.

Bilgilerin öğretilmesi ve sunulmasında dil önem kazanır. Öğretmen işlediği konudaki bilgileri öğretirken, genellikle sözel mesajlara ağırlık verir. Bundan dolayı öğretmenin öğrencilerin bildiği kelimelerle bilgiyi sunması gerekir. Ayrıca, öğrenci bu konudaki temel kavramları, ön bilgileri edinmiş olmalıdır. Bilgilerin öğrenilmesinde sözel mesajların yanısıra, görsel sembollerin de kullanılması, öğrenmenin etkililik ve verimliliğini önemli ölçüde artırır. Bu nedenle öğrenmede, göze hitap eden araçlar kullanılmalıdır.

Becerilerin Öğrenilmesi

Psikomotor davranışlar olan beceriler, duyu organları, zihin ve ilgili organ kaslarının birlikte çalışması sonucu ortaya çıkan davranışlardır. Beceriler genellikle birden çok duyu organı ve kas koordinasyonu ile sağlanan karmaşık davranışlar bütünlüğüdür. Bedensel ve zihinsel bir çaba göstererek bir işi kolaylık ve ustalıklı yapılabilmemesi beceriyi gerektirir. Beceri, hareketleri koordine ederek düzgün, doğru ve hızlı yapabilme yeteneğidir. Beceriler, psikomotor gelişimin bir sonucu olup, öğrenme yoluyla kazanılır.

Becerilerin öğrenilmesinde, öncelikle öğrenci becerinin nasıl yapılacağını bilmeli ve beceri için gerekli koordineli hareketleri yapabilmelidir. Bir becerinin yapılabilmesi için, ilgili organların fizyolojik olarak yeterli düzeyde olgunlaşması gerekir.

Becerilerin öğrenilmesinde gösteri yöntemi önem taşır. Beceriler, beceriyi yapabilen bir öğreticiyi model alıp gözleyerek ve taklit ederek öğrenilir. Becerin nasıl yapılacağı önce açıklanmalı, sonra becerinin yapılışı örnek olarak gösterilmeli, becerinin yapılması öğrenciden istenilmeli, öğrenci beceriyi doğru yaptığında pekiştirilerek verilmeli, yanlışlıkları düzeltilmelidir. Beceri doğru olarak yapıldıktan sonra da yeteri kadar tekrar yoluyla pekiştirilmelidir. Becerilerin öğretilmesinde, beceri anlamlı parçalara bölünerek öğretilip, sonradan bütünleştirilebilir.

⁵ F. Oğuzkan, Eğitim Terimleri Sözlüğü, Ankara, 1981, s.29.

Din öğretiminde, abdest, namaz konuları, Kur'an okuma ve yazı öğretimi gibi konularda beceriler ağırlıklı olarak yer almaktadır.

Tutumların Öğrenilmesi

Tutum (tavır), bireyin insanlar, olaylar ve cansız varlıklar karşısında takındığı davranış biçimidir.⁶ Kişinin bir eşya, nesne, kişi veya olaya karşı olumlu ile olumsuz arasında değişen bir noktada vaziyet alışına;⁷ bir durumu kabul ya da kabul etmemesine yönelik eğilimine tutum denilmektedir.

Tutumlar, duygusal yönü ağırlık taşıyan davranışlardır. Eğitimde öğrenciler için tutum nesnesi, okul, bir ders, dersin konusu ve dersin öğretmeni olabilir. Din ve ahlâk öğretiminde tutumlar önemli bir yer tutar. Dini sevme, dini ve ahlâki değerleri benimseme, dine karşı olumlu bir tutum geliştirme gibi.

Tutum, davranış öncesi hangi yönde davranılacağını belirleyen bir iç durumdur. Kazanılmış olan tutumlar davranışlara yön verirler. Tutumu bilinen birinin davranışının ne olabileceği tahmin edilebilir. Çünkü, davranış ile tutum arasında uyum ve tutarlılık vardır.⁸

Bir derse karşı öğrenci nasıl bir tutum geliştirmişse, o derse öyle davranır. Örneğin, din ve ahlâk dersine karşı olumlu bir tutum geliştiren öğrenci, bu derse severek çalışır. Derse karşı olumsuz tutum geliştiren öğrenci ise, dersin çalışmalarına katılmak istemez. Çünkü, olumlu tutum kişiyi o duruma yaklaştırmaya, olumsuz tutum ise o durumdan uzaklaştırmaya yöneltir.

Din eğitimcisinin görevi, öğrencilerde olumlu bir dini ve ahlâki tutum geliştirmek olmalıdır. Öğrencilerin hoşuna giden yaşantılar sağlayan öğretmenler, derse karşı öğrencilerde olumlu tutum geliştirebilirler. Bu nedenle, din ve ahlâk eğitimcileri, din ve ahlâk derslerini zevkli hale getirmeli, kendilerini öğrencilere sevdirmeli, öğrencilere iyi bir örnek olmalı, cezadan kaçınmalı ve ödülü çokça kullanmalıdır. Öğretmen kendini öğrencilere sevdirebilmesi için, önce kendisi öğrenciyi sevmeli ve onlara güzel muamelede bulunmalıdır. Öğretmen dini ve ahlâki konularda öğrencileri objektif ve baskısız

⁶ Oğuzkan, a.g.e., s.153.

⁷ N.Fidan, Okulda Öğrenme ve Öğretme. Ankara. 1985. s.79.

⁸ İ.E.Başaran. Eğitim Psikolojisi, Ankara. 1996, s.293.

olarak bilgilendirdiğinde, öğrencilerin olumlu tutum geliştirmesinde daha etkili olabilir. Tutum, duygusal, zihinsel ve davranışsal boyutlarıyla bir bütün olarak ele alınmalıdır.

Davranışçı görüşlere göre bilgi, beceri ve tutumların öğrenilmesi şartlanma ve gözlem yolu ile gerçekleşir. Bu görüşler, öğrenmede dış uyarıcılara ve gözlenen davranışlara önem verirler. Her ne kadar öğrenme olayı içsel bir süreç olsa da, bu iç süreçler dış uyarıcıların etkisi altındadır.⁹ Şartlanma ve gözlem yoluyla öğrenme teorileri, öğrenmenin meydana gelişini farklı şekilde açıklamaktadır.

Şartlanma Yoluyla Öğrenme

Şartlanma yoluyla öğrenme teorileri, klasik ve edimsel (operant) şartlanma olarak iki grupta incelenmektedir.

Klasik şartlanma, doğal ve bilinen bir uyarıcıya karşı yapılan tepkinin, farklı uyarıcılara da gösterilmesidir. Klasik şartlanmada, bilinen bir uyarıcı ile bilinmeyen başka bir uyarıcı kişiye birlikte verilerek her ikisine aynı tepkinin verilmesi sağlanır. Örneğin din dersi öğretmenini seven öğrenci, dine karşı da olumlu bir tutum geliştirebilir. Aynı şekilde, bu durumun tersi de olabilir. Tutum değiştirmede, genellikle plansız ve rastlantısal olarak klasik şartlanma meydana gelmektedir. Bu öğrenmeye, klasik şartlanmada şartlı tepki denilmektedir.¹⁰

Şartlı tepkiler, bireylerde bazı objelere, olaylara veya kişilere karşı yaklaşma ya da uzaklaşma tutumu oluşturabilmektedir. İnsanların korku gibi bir çok duygu ve tutumları klasik şartlanma yoluyla meydana gelmektedir. Öğrencilerin okul ortamına taşıdıkları tutum ve davranışları, geçmiş yaşantılarında oluşmuş bir şartlanmadan kaynaklanıyor olabilir.¹¹

Edimsel (operant) şartlanma, yapılan bir davranışın arkasından ödül (olumlu uyarıcı) verilmesi sonucu o davranışın öğrenilmesidir. Skinner'e göre bir davranışın sonucu, insanda hoşça giden olumlu bir durum meydana getiriyorsa, o davranışın tekrar ortaya çıkma olasılığı

⁹ R.M.Gagne, L.J.Briggs and W.W.Wager. Principles of Instructional Design, New York, 1992, s.194.

¹⁰ R.M.Gagne. The Conditions of Learning, New York, 1985, s.24.

¹¹ Gagne, Briggs ve Wager. a.g.e. s.88.

artar.¹² Eğer, gösterilen davranış sonucunda insan acı, ceza veya olumsuz bir durumla karşılaşılıyorsa bu davranışı tekrar etme olasılığı oldukça az olacaktır.¹³

Edimsel şartlanma teorisi, öğrenmede ödül ve cezanın önemini vurgulamaktadır. Davranışın ortaya çıkma olasılığını artıran ödül gibi uyarıcılara pekiştirici denir. Pekiştirici ile pekiştirilen davranış öğrenilir. Bir davranışın sonundan hoşta giden bir uyarıcı gelirse buna "olumlu pekiştirme", ceza gibi olumsuz bir durum ortaya çıkarsa buna da "olumsuz pekiştirme" denir. Ceza, davranışı zayıflatır ya da belli bir süre için durdurur. Ceza, istenmedik davranışların bastırılmasında etkili olabilir. Ancak, öğrenmede ödüllendirme cezalandırmadan daha etkili ve değerli bir yoldur. Bu nedenle, öğretmenler ceza ve yerme yerine, ödül ve övmeyi daha fazla kullanmaya gayret etmelidir. Olumlu ve doğru davranışlar mutlaka ödüllendirilmeli ve pekiştirilmelidir. Ödüller maddi ve manevi olabilir. "Aferin, çok güzel..." gibi sözel ödüllendirme olabildiği gibi, notla ödüllendirme de yapılabilir.

Gözlem Yoluyla Öğrenme

İnsan davranışının biçimlenmesine etki eden en önemli faktörlerden biri, çevresinde bulunan diğer insanların tutum ve davranışlarını gözlemesidir. İnsanın kişiliği ve karakteri de çevresinde gördüklerine, duyduklarına göre oluşur, ona göre biçimlenir.

Öğrenmede gözlem, model ve taklide önem veren görüş, sosyal öğrenme teorisidir. Bu teoriye göre, birey bilgi, beceri ve tutumları bir kimseyi model alıp taklit ederek öğrenir.¹⁴

Çocuklar birçok sosyal ve ahlâki ya da ahlâk-dışı davranışı gözlem yoluyla öğrenir. Örneğin, filmlerde saldırgan modelleri gözleyen çocukların daha çok saldırgan davranışlar sergiledikleri görülmektedir.¹⁵ Çocuklar anne-baba, öğretmen ve başkalarına bakarak davranışlarını öğrenirler. Bir fotoğraf makinesi gibi, çocuklar gördüklerini zihinlerine yerleştirirler.

Gözlenen davranışın sonucunda ortaya çıkan haz ya da elem

¹² M.Erdem ve Y.Akman, Eğitim Psikolojisi, Ankara, 1995, s.128.

¹³ R.M.Thomas, Comparing Theories of Child Development, California, 1992, s.205.

¹⁴ A.Bandura, Social Learning Theory, N.J., 1977, s.48.

¹⁵ Fidan, a.g.e., s.59.

verici durum, davranışı gösterenin model alınmasını etkileyen faktörlerdendir. Gözlenen davranışlardan, sonucu olumlu olanlar taklit edilirken, olumlu olmayan davranışlar genellikle taklit edilmez. Örneğin, ödevini yapmayan öğrenciyi öğretmenin azarlamasını gören diğer öğrenciler bu davranışı taklit etmezler.

Gözlem yoluyla öğrenme, pekiştirilen bir davranışın taklit edilmesi kadar basit bir olgu değildir. Birey çevresindeki insanların davranışlarını gözler, daha sonra birtakım sonuçlar çıkarır ve kendisi için yararlı olan durumlarda davranışı gösterir. Gözlenen davranış belleğe kodlanır ve gerektiği zaman hatırlanır. Yani, gözlem yoluyla öğrenmenin zihinsel bir boyutu da vardır.

Din ve ahlâk öğretiminde gözlem yoluyla öğrenme önemli bir yer tutar. Öğrenciler dinî ve ahlâki davranışlarının birçoğunu öğretmenlerini gözleyerek öğrenirler. Bu nedenle, özellikle din eğitimcisi olan öğretmenler dinî ve ahlâki konularda öğrencilere iyi bir model ve örnek olmalıdır. Din ve ahlâk eğitimcisi, öğrencinin özdeşim kurduğu bir öğretmen ise, taklit etmenin etki derecesi öğrenci üzerinde daha da fazla olacaktır.

Okullarda öğretim programlarında belirlenen bilgi, beceri ve tutumlar planlı olarak öğrencilere kazandırılmaya çalışılır. Öğretim durumlarını düzenlemek öğretmenin en önemli görevlerindedir. Öğretim ilke, yöntem, teknik ve araç-gereçleri kalıcı öğrenmeleri sağlamak amacıyla öğretim durumlarında işe koşulur. Gagne, öğretim durumlarında öğrenme-öğretme faaliyetlerinin etkili ve verimli olabilmesi için öğretmenlere dokuz ders işleme aşaması önermiştir.

Öğretim Durumlarında Ders İşleme Aşamaları

Gagne, öğrenme-öğretme sürecinde ders işlerken yer alması gereken öğretim faaliyetlerini sıra ile şu şekilde belirtmiştir.¹⁶

- 1- Dikkat çekme ve güdüleme
- 2- Öğrenciye dersin amacı hakkında bilgi verme
- 3- Konu ile ilgili ön bilgilerin hatırlatılması
- 4- Uyarıcı materyalin (konunun) sunulması

¹⁶ Gagne, Briggs ve Wager, a.g.e, s.195.

- 5- Öğrenciye yol gösterme
- 6- Davranışı ortaya çıkarma
- 7- Geribildirim sağlama ve düzeltme yapma
- 8- Öğrenilenleri değerlendirme
- 9- Öğrenilenlerin kalıcılığını ve transferini sağlama

Öğretim sürecinde yer alması gereken bu işlem basamaklarındaki öğrenme-öğretme faaliyetlerini öğretmen etkili bir şekilde yapabilmelidir.

1. Dikkat çekme ve güdüleme:

Dikkat, zihinsel enerjinin belli bir nokta ya da konu üzerinde odaklaştırılması, fizyolojik sistemin üst düzeyde uyarılmasıdır. İnsan, çevresindeki çok sayıdaki uyarıcıdan, seçici dikkat yoluyla, sadece dikkat ettiği uyarınları algılayabilir. Bu nedenle, öncelikle öğrencinin konu üzerine dikkatinin çekilmesi gerekir.

Öğrencinin dikkatini öğretilmek istenen konu üzerine çekmek için çeşitli yöntemler kullanılabilir. Öğrencinin ilgi alanının belirlenmesinden sonra, konu ile ilgili yöneltilen sorular ya da anlatılan kısa bir öykü, fıkra, güncel bir olay dikkat çekmede araç olarak kullanılabilir. Konunun sözlü olarak anlatımı yanında, film, resim ve slayt gösterisi öğrencilerin dikkatinin uyarılmasını sağlayabilir. Öğretim yöntemi ve faaliyetlerinde zaman zaman yenilik ve değişiklikler yapılması dikkati toplar.

Öğrencilerin konuyu öğrenmeye ihtiyacı olması, ilgi alanına girmesi ve konuya güdülenmiş olması doğal olarak dikkati konu üzerine çeker. Öğrencinin ders ve konu ile ilgili amaç ve idealleri varsa, konuya karşı ilgi duyar ve dikkat eder. Bunun için, öğrencilerin ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerinin tanınarak, öğretimin bunlara uygun olarak yapılması gerekir.

2. Öğrenciye dersin amacı hakkında bilgi verme:

Etkili bir öğretimin sağlanması için gerçekleştirilmek istenen amaç (hedef) hakkında öğrenciye bilgi verilmelidir. Öğrencinin, öğretim sonucunda ne kazanacağını, onda ne gibi davranış değişikliğinin meydana geleceğini bilmesi, öğrenme sürecinin olumlu yönde işlemesine neden olacaktır. Yapılan araştırma sonuçları da, konunun

amacı bildirildiğinde, öğrencilerin verileni daha kolay öğrendiklerini göstermektedir.¹⁷

Öğrenciye dersin başında o derste neleri, niçin öğreneceğinin belirtilmesi, kendisini amaca doğru yönlendirir. Öğrencinin dikkatini konu üzerine çekmeye yardım eder. Ayrıca, dersin öğretim yöntemleri hakkında ipucu verir; nelerin önemli olduğunun ve neye göre değerlendirileceğinin de bilgisine sahip olur.

3. Konu ile ilgili ön bilgi-becerilerin hatırlatılması:

Öğrencilerin yeni bir konuyu öğrenebilmesi için, o konu ile ilgili temel kavramaları ve ön şart olan davranışları kazanmış olması; önceden öğrenilmiş bilgi ve becerilerin hatırlatılması gerekir. Örneğin, namaz konusu için abdest almanın, namazda okunacak süre ve duaların bilinmesi ön şart niteliğindeki davranışlardır.

Öğretmen derse başlamadan önce, öğrencilerin seviyesini belirlemelidir. Öğretmen konuya, kendisinin ne bildiği değil, öğrencilerin ne bildiği noktasından başlamalıdır. Konu ile ilgili ön bilgilerin hatırlatılması, öğrencinin uzun süreli belleğinde oluşturulacak davranış ile ilgili tüm bilgilerin kısa süreli belleğe alınıp, oradan yeni bilgilerle ilişkilendirilmek üzere hazırlanmasını sağlar.

4. Uyarıcı materyalin (konunun) sunulması:

Konu muhtevası, görsel semboller gösterilerek ve sözel olarak anlatılarak açıklanır. Örnekler verilir, sorular sorulur ve gösteri yapılarak öğrenciye sunulur. Sunulan uyarıcıları öğrenci zihninde önceki öğrendikleriyle karşılaştırarak yeniden düzenler.

Konuların sunulmasında öğrencilerin aktifliğine yer verilmeli; onların görme ve işitme gibi çok duyusuna hitap edilmelidir. Konuya ve öğrenciye en uygun olan yöntem, ilke, teknik ve araç-gereçler seçilmelidir. Konu ile ilgili film, slayt, resim ve tepegöz gibi öğretim araç-gereçlerinden yararlanılmalıdır. Öğrencilerin yaparak öğrenme-lerine imkan verilmelidir. Konu muhtevası, belli bir sıra ve düzen içinde verilmelidir. Bilinenden bilinmeyene, basitten karmaşığa ve somuttan soyuta gibi öğretim ilkelerine uyulmalıdır. Öğrencilerin ilgi, ihtiyaç ve yetenekleri tanınarak, onların seviyelerine göre konu işlenmelidir. Sınıfın seviyesi ve ferdi farklılıklar

¹⁷ L.W.Anderson, "An Experimental Study of Effective Teaching in First Grade Reading Groups" The Elementary School Journal, 1977, Vol.:79/4, s.196.

dikkate alınmalıdır.

5. Öğrenciye yol gösterme:

Öğretmen, öğrencilerin öğrenmelerine işaret ve ipuçları ile yol göstererek istenen öğrenmelerin gerçekleşmesine yardım ve rehberlik etmelidir. İpuçları, öğrenciyi harekete geçiren ve istenilen davranışın yapılmasına yardımcı olan mesajlardır. İpuçları, öğrenciye neyi öğreneceğini, bunları öğrenirken neler yapacağını bildirir. Öğrenmede nelere dikkat etmesi gerektiğini ve dikkatin öğrenme konusu üzerine toplanmasını sağlar. Örneğin öğretmenin, bir sûrenin nasıl okunacağını göstermesi, derste örnekler vermesi, sorularla öğrenciyi düşündürmesi, sesini önemli noktalarda vurgulaması, ipucu verme ve yol gösterme işlemleridir.

Öğrenciye yol gösterirken, aktif olması gerekenin öğrenci olduğu unutulmamalıdır. Öğrencinin öğrenmede zorlandığı anlarda ona rehberlik yapılarak, sonuca öğrencinin kendisi ulaşmalıdır. Yol gösterme öğrencinin seviyesine ve kapasitesine göre değişebilir. Ağır öğrenen öğrencilere daha fazla yardım gerekebilir.

6. Davranışı ortaya çıkarma:

Öğretim işleminden sonra, öğrencinin istenen davranışları kazanıp kazanmadığını görmek için davranışı ortaya çıkarması gerekir. Davranışı ortaya çıkarması öğrenciden sözlü ya da yazılı olarak istenebilir. Beceriler ise yapılarak gösterilebilir. Öğrenci istenen davranışı sözlü veya yazılı gösterebiliyor ya da yapabiliyorsa davranış ortaya çıkmış demektir. Tutum, genellikle tutum nesnesi karşısında davranış olarak ortaya çıkar.

Davranışın ortaya çıkarılması ile öğretmen davranışın kazanıldığını gördüğü gibi, öğrenci de davranışı öğrendiğinin farkına varır. Öğrenci öğretilen davranışı gösteremiyorsa, yeniden öğrenme-öğretme faaliyetleri yapılmalıdır.

7. Geribildirim sağlama ve düzeltme yapma:

Öğrenci davranışı ortaya koyduktan sonra, o davranışın doğru olup olmadığının kendisine bildirilmesi gerekir. Öğrenci gösterdiği davranışın doğruluğu hakkında bilgi almak ister. Yapılan araştırmalarda, geribildirim (dönüt) ve düzeltme verildiğinde öğrencilerin verilen

işi başarma oranlarının arttığı görülmüştür.¹⁸

Genel olarak geribildirim, o davranışın doğrusunu bilen biri olarak öğretmen yapar. Geribildirim sözel ya da yazılı olarak bildirilebildiği gibi, bedensel (mimik, jest, baş sallama gibi) hareketlerle de yapılabilir. Davranış yanlış olarak gösterilmişse düzeltilmelidir. Davranış doğru olarak gösterilmişse, geribildirim yoluyla öğrenci davranışı doğru öğrendiğini bilir. Öğrenci gösterdiği davranışın doğru olduğunu bildiğinde, davranış pekişir ve öğrenciyi güdüler.

8. Öğrenilenleri değerlendirme:

Dersin amacına ne derece ulaşıp ulaşılmadığı, ancak değerlendirme yoluyla anlaşılabilir. Değerlendirme, her dersin işleniş sürecinde ve sonunda, ünite sonlarında ve belli zamanlarda sözlü ve yazılı sınavlar ile yapılabilir. Bilgilerin, becerilerin ve tutumların ölçülmesinde ölçme aracı olarak testler kullanılır. Beceriler genellikle öğrenciye yaptırılarak gözlenir. Tutumlar ise, dereceleme ölçekleri ile belirlenebilir.

Değerlendirme sorularının referansı dersin amacı ve konunun içeriğini oluşturan davranışlardır. Sorulara verilen cevaplar öğrenilen bilgi, beceri ve tutumlardır. Değerlendirme yoluyla öğrencilerin öğrenme düzeyleri, eksiklik ve yanlışlıkları ortaya çıkarılır. Eksiklik ve yanlışlıklar tamamlanarak tam öğrenme gerçekleştirilmeye çalışılır.

9. Öğrenilenlerin kalıcılığını ve transferini sağlama:

Öğrenilen davranışların kalıcı olması için, uzun süreli bellekte iyi bir biçimde örgütlenmesi ve belli kısa aralıklarla tekrar edilmesi gerekir. Öğretilen konu ile ilgili olarak öğrencilere alıştırmaya ve ödevler verilerek öğrenilenlerin uygulanması ve pekiştirilmesi sağlanmalıdır.

Öğrenilenlerin transferi, önceki öğrenilenlerle yeni öğrenilenler arasında ilişkiler kurulması ve öğrenilenlerin bir başka alanda kullanılmasıdır. Öğrenilenlerin transferini sağlamak için başka konu ve derslerle bağlantı kurmak, öğrenilenleri uygulamak ve hayattan örnekler vermek gerekir. Bu konuda, örnek olay inceleme yöntemi, öğrencilerin öğrendiklerinin kalıcılığını ve transferini sağlamak amacıyla

¹⁸ R.M.Gersten, "Measuring Implementation of a Structural Educational Model in an Urban School District: An Observational Approach" Educational Evaluation and Policy Analysis, 1982, Sayı:4, s.72., 1982, Sayı:4, s.72.

kullanılabilir. Böylece hem öğrenme eksiklikleri giderilir hem de yeni oluşturulan şema güçlenir.

Sonuç

Eğitimin amacı, toplumun bütün bireylerinin istidat ve kabiliyetlerini ortaya çıkararak, bunların en uygun düzeyde gelişimini sağlamaktır. İnsanın maddi ve manevi yönlerini bir bütün olarak ele alıp, sağlıklı ve uyumlu bir kişi olarak yetiştirmek eğitimin en önemli görevlerindedir.

Eğitimin amacına ulaşabilmesi, okullarda öğretmenlerin etkili eğitim-öğretim faaliyetleriyle mümkün olabilir. Okullarda her konu ve ders amacına ulaştığında okulların ve milli eğitimin genel amaçlarına ulaşılmış olacaktır. Her okul düzeyinde eğitim-öğretimin etkili ve verimli hale getirilmesi, öğretim hizmetinin kalitesinin artırılmasına bağlıdır. Öğretim hizmetinin kalitesinin, öğrencilerin öğrenme düzeyleri üzerinde önemli etkileri vardır. Öğretim hizmetinin kalitesini belirleyen faktörlerin başında, öğretim durumlarının düzenleyicisi olarak öğretmen bulunur. Öğretim durumları ne kadar iyi düzenlenirse, öğrenciler o kadar başarılı olacaktır.

Derslerin işlenişi sırasında, öğrencilerin dikkatlerinin konuya karşı çekilip güdülenmesi, konu ile ilgili ön bilgilerinin sağlanması, konunun iyi bir şekilde sunulması, geribildirim ve düzeltme mekanizmasının çalıştırılması, öğrenilenlerin pekiştirilmesi öğrenmenin kalitesini artıracaktır. Öğrencileri ezber bilgiden kurtarıp, kavrama ve uygulama düzeylerine çıkmasına yardım edecektir. Böylece, yapıcı ve üretici bireylerden oluşmuş bir toplum ortaya çıkacaktır.

KAYNAKLAR

- Anderson, L.M. "An Experimental Study of Effective Teaching in First Grade Reading Groups" **The Elementary School Journal**, 1977, Vol:79/4, ss.193-223.
- Bandura, A. **Social Learning Theory**, N.J.:Englewood Cliffs, 1977.
- Başaran, İ.E. **Eğitim Psikolojisi**, Ankara: Gül Yayınevi, 1996.
- Bilgin, B. "Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Özel Öğretim Yöntemleri Üzerine" **Din Öğretimi ve Din Hizmetleri Semineri**, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1988.
- Bilgin, B. ve M.Selçuk. **Din Öğretimi Özel Öğretim Yöntemleri**, Ankara: Akid Yayınları, 1991.
- Erden, M. ve Y.Akman. **Eğitim Psikolojisi**, Ankara: Arkadaş Yayınları, 1995.
- Fidan, N. **Okulda Öğrenme ve Öğretme**, Ankara: Alkım Yayınları, 1985.
- Gagne, R.M. **The Conditions of Learning**, New York: Holt, Rinehart and Winston, 1985.
- Gagne, R.M., L.J.Briggs and W.W.Wager. **Principles of Instructional Design**, New York: Holt, Rinehart and Winston, 1992.
- Gersten, R.M. "Measuring Implementation of a Structural Educational Model in an Urban School District: An Observational Approach" **Educational Evaluation and Policy Analysis**, 1982, Sayı:4, ss.67-79.
- Milli Eğitim Bakanlığı, **Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi Öğretim Programı**, M.E.B.Tebliğler Dergisi, Tarih:29.3.1982.
- Milli Eğitim Temel Kanunu**, Kanun no:1739, Madde:2.
- Oğuzkan, F. **Eğitim Terimleri Sözlüğü**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1981.
- Thomas, R.M. **Comparing Theories of Child Development**, California: Wadsworth Publishing Company, 1992.